

Munkámban nem véletlenül kapcsoltam egymáshoz a nemzetiségi és idegennyelvi oktatást. A német nyelv magyarországi tanítása esetén a kettő alig választható szét.

A ma iskolarendszerében már nem az egy kötelező nyelv ismerete a fontos, annál inkább a minél szélesebb választéké. A pedagógusok képzése és az igények is ebbe az irányba mutatnak.

A rendszerváltást követő évek a nyelvtanítás terén hozták meg a legnagyobb változásokat.

IRODALOM

1. Az anyanyelvi oktatás korszerűsítéséért. Szerk.: Szépe György. Tankönyvkiadó, Budapest, 1979. 362. p.
2. Arday Lajos – Illavik György: Adatok, tények a magyarországi nemzetiségekről, Bp. Kossuth Könyvkiadó, 1988. 77. p.
3. A „Villám” fényében antológia '95–97. Budapest, 1997. 216. p.
4. Dr. Bartal Andrea – dr. Széphalmi Ágnes: Adatgyűjtés és statisztikai elemzés a pedagógiai gyakorlatban. Tankönyvkiadó, Budapest, 1982.
5. Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe. (Szerk.: Falusi Iván). Keraban Könyvkiadó, Budapest, 1993.
6. Gaszner Istvánné: Kísérletek nemzetiségi iskolánkban = Pedagógiai Szemle, 1976. február
7. Jakab Róbertné – Stark Ferenc: Nemzetiségi oktatásunk = Pedagógiai Szemle, 1977/6. szám
8. Lengyel Zsolt: Bevezetés a pszicholingvisztikába. Veszprém, 1994.
9. Lengyel Zsolt: Nyelvelsajátítás és nyelvtanulási formák. Veszprém, 1996. 111. p.
10. Szépe György: A nyelvi jogokról. In.: Vigilia 61. évfolyam 9. p.
11. Vargha Károly: A nemzetiségi iskolák tanügyi reformjáról (A Magyar Pedagógiai Társaság vitaanyagából) = Pedagógiai Szemle. 1973. 553. p.
12. Hátrányos helyzetű kisiskolások (Feladatsorok a nyelvi-irodalmi kommunikációs kísérlet gyakorlatából. Szerk.: Zsolnai József. Tankönyvkiadó, Budapest, 1982.
13. Živko Gorjanac: O Odsjeku za hrvatski jezik Vise učiteljske škole u Baji. In.: Köznevelés, 1995. október 1. 1. p.

DR. BÓRA FERENC
ny. főiskolai tanár
Budapest

Felkészülés a közoktatás változásaira

Három terület: a *közoktatás*, a *tanítóképzés* és a *továbbképzés* innovációja szorosan összetartozik.

Az oktatás-nevelés mai tartalmi szabályozása kiszélesíti az elemi oktatás alapszakaszát a hatodik osztály befejezéséig. A hároméves tanítóképzés négy évesre emelése már ebből az igényből következik. Ebben a képzési rendszerben nem olvad össze a tanító- és tanárképzés. A tanítók az 1-6. osztály, a kezdő szakasz funkcióinak teljesítésére kapnak diplomát. E cél elérése érdekében motivációs késztetéseket, változatos neveléstudományi ismereteket, sokféle módszert, gyakorlati tudást sajátítanak el a leendő tanítók.

A tanszéki rendszerüket időben átalakító tanítóképző főiskolák alkalmasak az új értékeket preferáló polgári érték továbbítására, a NAT nevelési és oktatási feladataira való felkészítésre, a már működő tanítók továbbképzésére.

Az önállóságukat megőrző tanítóképző főiskolák rendelkeznek is a szükséges tárgyi (épület, felszerelés, gépesítés, adminisztratív, működtetési) feltételekkel, az innovációt biztosító szakembergárdával, az erőszakos integráció kényszerét is túlélő önállósággal.

A *tanítók képzése és továbbképzése* csak valódi autonómiával rendelkező tanítóképző főiskolákon lehetséges. Belülről reformált (s nem integrációra kényszerített) főiskolákon valósítható meg az innováció, az oktatók önálló kezdeményezései, a koncepciók és programok közös kialakítása.

Legyünk tisztában azzal, hogy az egyetemi oktatók magasan képzettek ugyan, de a tanítói szakmához nem értenek. A kutatásokhoz több segítséget nyújthatnak azok az egyetemek és tudományos intézetek, melyeket egy adott feladatra maguk a főiskolák választanak ki. Az erőszakos szervezeti integráció inkább megkötöttséget jelent, mint céltudatos együttműködést.

Iskoláinknak az együttműködésre alkalmas pedagógusok autonóm és kreatív gondolkodására és tevékenységére van szükségük. Olyan továbbképzésre, mely a tanítókat és tanárokat a konszenzuson alapuló konfliktuskezelésre, a nyílt és bizalomra épülő kommunikációra, a szakszerű közösségépítésre, a különbözőség befogadására teszi képessé. Az együttműködéshez a tiszteletadás módszereit, eszközeit és technikáit, a vitakultúrát, végül az együttműködési élmények iskolai alkalmazását sajátítják el a pedagógusok. Ma már vannak ilyen programok, pl. az „Együttműködés tanítása” project a Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán, melyek arra ösztönzik az iskolavezetőket és a pedagógusokat, hogy megtalálják az együttműködés formáit. Programcsomag és kapcsolódó segédkönyv áll rendelkezésre (arra, hogy a napi tanítási-nevelési folyamatba hogyan illeszthető az együttműködésre nevelés).

A szakmai sikerek feltételeinek megteremtése a tanügyi kormányzat és az iskolafenntartók közös feladata és felelőssége. E felelősség az intézkedések egész sorának megtételét sürgeti. A fizetés és a pótlékok rendezését, a minőségi munka elismerését, a beosztás szabályozását, a pálya presztízsének biztosítását, a pedagóguslakások építését, az iskolai felszerelés megújítását. Humánpolitikai feladat, hogy a szabályozás valamennyi szintjén álljanak rendelkezésre azok a vezetők, akik felelősséggel szervezhetik a különböző életkorú kollégák érvényesülését és karrierútjait. Tevékenységüknek ki kell terjednie a szubjektív tényezők fejlesztésére is. Pszichikai, szellemi, testi adottságok felmérésére, az önismereti és emberismereti tényezőkre, a képességek és lehetőségek összhangjának megteremtésére. Kreatív vezetők, kutatók, programokat szervező pedagógusok lesznek csak képesek biztosítani a tehetségek érvényesülését és az életpálya gyakorlásához szükséges kompenzációk megvalósítását. A jövő szempontjából a feladatsorok konkrét rendszerré formálása elengedhetetlenül szükséges.

Karriere, érvényesülésre, kifizetési lehetőségre mindenkinek szüksége van. Ifjú korban a képzés irányának kiválasztása, a pályaválasztás a kiinduló feladat. Példának okáért a tanítóképzőbe jelentkezők alkalmasságának eldöntéséhez a nyugati oktatási rendszerekből több típusú felvételi szisztéma is átvehető.

Javasolt a pályakezdő tanítók gyakorló évének bevezetése, mellyel kiszűrhetők és máshová irányíthatók a pályára alkalmatlanok. Szintén célszerűnek látszik mentorok, gyakorlatot vezető pedagógusok igénybevétele, akik a képző intézménnyel együttműködve tapasztalataikat átadják a tanítójelölteknek. Ebben a rendszerben egy év gyakornoki munka után volna lehetővé az állami vizsga. A szakmai, pedagógiai karrier fontos motivációs tényezője a továbbtanulás egész életre szóló, helyesen megválasztott döntése. A felkészült, megfelelő továbbképzésben részesülő pedagógus kapjon anyagi és erkölcsi megbecsülést, hogy megerősítse pozícióját, rendezhesse szakmai helyzetét, kompetenciáját. A képzés, továbbképzés, valamint saját kreativitása révén bővítheti, kombinálhatja és variálhatja módszereit, így valósíthatja meg önmagát. Fontos feladat, hogy a jövőben a késői karriere, a nyugdíjasok munkahelyi kapcsolataira is terjedjen ki a főhatóságnak, az önkormányzatoknak és az igazgatóknak a figyelme.

A nevelés előtérbe kerülését, hatékonyságát biztosító továbbképzés egyik fontos eszköze a külföldi tanulmányút. A legkreatívabb tanítók és tanárok számára a korszerű tapasztalatszerzésnek ez a formája igen hatékony lehet. A felsőfokú továbbképzés jól bevált módja a közoktatásvezetők kurzusa a főiskolákon és egyetemeken. A vezetőképzés tanítóképző főiskolákra való kiterjesztése felgyorsíthatja a leendő vezetőik elméleti és gyakorlati felkészítését. Svájcban, Németországban, Luxemburgban „*Európai értékek az oktatásban*” címmel olyan elméleti és metodikai felkészítést kapnak a pedagógusok, mely az egységesülő Európa követelményeire készíti fel a tanárokat. A „*Polgári technikák*” elnevezésű felkészítési program olyan módszereket adhat a pedagógusok kezébe, melyek pragmatikusan szolgálhatják a polgárrá nevelést.

Külső kötelező és belső iskolai továbbképzés keretében a tanítók és tanárok elsajátíthatják azokat a megváltoztatandó emberi kapcsolati formákat, melyek a nevelők-gyerekek-szülők háromszögben, a pedagógusok egymás közötti, valamint az oktatás irányítói közötti együttműködésben előfordulnak. Az önkormányzati és nevelőtestületi, írott és íratlan szabályok megalkotása, betartása és betartatása csak az igazi polgári értékek mentén lehetséges a jövőben, a konfliktusok pedig keletkezésük helyén is feloldhatók.

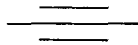
„*Emberi kapcsolatok pedagógiája*” címen olyan több variációjú nevelésméleti és módszertani gyűjtemény összeállítására van szükség, mely feltárja a szociológiai, szociálpszichológiai és társas történeteket, elemzi az ezzel kapcsolatos módszereket. A pedagógia mint alkalmazott tudomány arra adjon választ, hogyan aktivizálhatók a tanulók a megoldandó feladatokra. A pedagógusok szerepe itt az, hogy felmérjék tanulóik képességeit, készségeit és problémáit, válasszák meg az oktatáshoz és neveléshez szükséges elméleti tudnivalókat, a kapcsolatépítés és együttműködés kereteit, munkaformáit és módszereit.

Nagyobb létszámú iskolák belső továbbképzéssel is felkészülhetnek feladataikra. E körben sokféle speciális eset lehetséges: nagy létszámú roma tanuló, sok munkanélküli, a bűnözés napi jelenléte, vagy ellenkezőleg: túlnyomórészt jómódú családok és ennek megfelelő igények az iskolával szemben. Alkalmassá válhatnak az innovációra a különböző feltételek között dolgozó pedagógusok, ha sikerül elkerülniük a felesleges munkát és az „alibi továbbképzést”. A továbbképzésben a *hatékonyaságra* kell helyezniük a hangsúlyt, így kerülhetik el az üresjáratokat, így korrigálhatják az elemzés során kimutatott szakmai hibákat.

A szabályozás minden szintjén megkövetelendő a vezetőktől:

- A változások elősegítésében nem szabad csak saját véleményükre szorítkozniuk; a minisztériumban is létrehozandó egy 10–15 főt magába foglaló kollégium, mely tanítóképző főigazgatóból, továbbképző intézeti igazgatóból, 3–4 általános iskolai igazgatóból, és 6–8 tanítóból állhatna. Közreműködésükkel közvetlen információt kapna az országos főhatóság az oktatási-nevelési igényekről, az átalakulást akadályozó nehézségekről, a továbbképzési rendszer működéséről és az együttműködés létezési módjairól. „Szondázást”, információszerezést, elemzést és orientálást, a döntés-előkészítés fontos lépéseit segíthetik az ilyen tanácsadó testületek. Munkájuk eredményeként hatékony és gyors kommunikáció jöhet létre, kialakulhat a bizalom légköre a vezetők és a szabályozás különböző szintjén tevékenykedők között.
- A kormányzattól az általános iskolai igazgatóig minden vezető kiemelt feladata a változásokhoz szükséges nyugodt légkör megteremtése, a folyamatosság biztosítása. Szükséges a pánik és az indulatok, a káosz elkerülése, a változáshoz szükséges szabad mozgástér biztosítása.
- Moduláris gyakorlati programok megvalósítása, az ehhez szükséges legfontosabb ismeretek, pedagógiák és módszerek kiválasztása, a továbbképzés módszereinek szavatolása.
- A követő-előíró vezetési stílus helyett az együttműködő, kapcsolatokat építő, demokratikus vezetési stílus meghonosítására van szükség alsó fokú iskoláinkban.
- Fontos követelmény a kommunikáció és információáramlás megszabodítása a felesleges elemektől. (pl. a szolgálati út „lerövidítése”).
- A változásokat megvalósító pedagógusok számára biztosítandók a nevelésméleti összeggések, plurális gyakorlati eljárások, a nevelést és oktatást megvalósító pragmatikus technikák és ajánlások.
- Új folyóiratok, pedagógiai hetilapok kiadása, anyagi támogatásuk és kompetenciarendszerük kialakítása elengedhetetlenül fontos az oktatási kormányzat programjának megvalósítása során.
- Egy, a minisztérium által közvetlenül irányított folyóirat azonnal létrehozandó. Ez az orgánus képes lehet arra, hogy az oktatási intézmények pedagógusait tájékoztassa az iskolarendszer állapotáról, a nevelés és oktatás egyensúlyának módszereiről, az oktatási kormányzat konkrét és mélyebb szándékairól. Az első számú vezetők így kerülhetnek közvetlen és élő kapcsolatba a pedagógus társadalommal.

- Ezzel párhuzamosan felül kell vizsgálni a jelenleg megjelenő periodikumok támogatási szisztémáját. Jelenünkben, amikor a pedagógusoknak nagy szükségük van a közoktatás új értékeinek megvalósítására, elengedhetetlen a folyóiratok elméleti, módszertani tanácsadása.
- A tartalmi megújuláshoz további új lapok beindítása is szükséges lehet (esetleg ilyen címen: Innováció az általános iskolában, középiskolában, pedagógusképzésben).
- Iskolaigazgatói beosztás elnyerésének, a minőségi vezetés és irányítás megteremtésének egyik feltétele lehet a jövőben, hogy felsőoktatási intézményben, „pedagógiai vezetői” végzettséggel rendelkező emberek pályázhassanak. E feltétel pénzügyi, szervezeti, tartalmi előkészítése és bevezetése a négy éves ciklusban megvalósítható.
- A továbbképzés konkrét feladata, hogy az átalakulás oktatási-nevelési tennivalóira gyorsan és hatékonyan készítsen fel. Csak a pedagógusok és az intézményvezetők bevonásával lehet elérni az oktatás és a nevelés tartalmi megújítását: a NAT esetleges (?) módosítását, a „tartós tankönyvek előállítását”, a nevelés és képzés harmóniájának megteremtését.
- A pedagógiai szolgáltató intézetek biztosíthatják a jövőben is az óvónők, tanítók és tanárok felkészítését a tartalmi megújulásra. Ezen intézmények tartalmi munkájának, gazdálkodásuknak és személyi feltételeiknek vizsgálata, valós eredményeik és üresjáratok áttekintése, további működési rendjük megállapítása az azonnali feladatok közé tartoznak.
- A tapasztalatok birtokában ésszerű tervezéssel szükséges működtetni az Országos Továbbképzési Központot.
- Szükségessé válik a felsőoktatási intézményekhez kapcsolt továbbképzések beindítása. Feladatait tekintve az új típusú összevont intézmény (pl. tanítóképző főiskola és továbbképzési intézet) magába foglalná a képzés és az innováció legjobb szakembereit. Így magas fokon biztosítani lehetne a működés létesítményi és tárgyi feltételeit. Megszűnnének a szervezési és adminisztratív átfedések, tanórákra bontottan lehetővé válnának a bemutatók és gyakorlatok. Az összevont pénzeszközök valódi minőségi felkészítést tennének lehetővé. További előnye ennek a szervezeti megoldásnak, hogy a feladatokhoz hozzákapcsolható a határon túli magyar iskolákat segítő szolgáltatási rendszer, képzés és továbbképzés is.

DR. H. TÓTH ISTVÁN vendégoktató
Lomonosov Egyetem
Moszkva

Egy meseértés–kutatás témája és tanulságai

1. A VIZSGÁLAT TÉMÁJA A MESEÉRTÉS–KUTATÁS

Egyértelmű volt számomra, a gyakorló pedagógus és olvasáskutató számára, hogy akkor, amikor az *olvasási szokás*, az *olvasmányválasztás* mozgatórugói és az *olvasmánymegértés*, továbbá a *fogalomalkalmazás* eredményességét tanulmányozom kiterjedt népességű (= 1641 fő) kutatásban, akkor a 10–11 éves gyermekek körében a mese, illetőleg a *mese* ihlette ismert szerzőjű alkotás (= PETŐFI SÁNDOR János vitéz című elbeszélő költeménye) *felhasználásával* végzek terepszemlét.

A kutatás *szöveganyaga* a folklórral rokon, onnan ered. Tanulói szövegműveket, *10–11 éves gyermekek* (N= 164 fő) által írott meséket tettem nagytípo alá. Ezek a diákmesék – VOIGT VILMOS meghatározása alapján – *narratív szövegek*, tudniillik egy vagy több esemény nyelvi megformáltságát adó történetek. Az elemzésbe bevont korosztály szövegművei (= fogalmazásai, vagyis meséi) többnyire rendelkeznek a *műfaj* (= mese) ismérveivel, általában az *egyediség* jellemzi a gyermekek meséinek *stílusát*, továbbá *megszerkesztettek*, valamint az esetek túlnyomó többségében *esztétikummal* is rendelkeznek. De mennyire és milyen minőségben, s ezek az adatok kapcsolatban állnak-e az 5. osztályosok olvasmányválasztásával, olvasási szokásaival?